

Воліков Тарас Анатолійович,
докторант Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СПОСОБИ ПРИХОВУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ В МЕТОДИЦІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Загальноприйнятими способами приховування кримінального правопорушення є утаювання, знищення, маскування або фальсифікації інформації, отриманої під час розслідування [1, с. 57].

Вчені-криміналісти розглядають способи приховування злочину у двох аспектах: як самостійну наукову категорію та як складову способу вчинення кримінального правопорушення. Окремі науковці розглядають способи приховування слідів кримінального правопорушення в системі способів протидії розслідуванню. Так Р. М. Шехавцов, наводячи класифікацію способів протидії розслідуванню наводить такі способи її реалізації: (приховування слідів злочину шляхом їх знищення, маскування, фальсифікації, психічного та фізичного впливу) [2, с. 64]. В. М. Плетенець, ґрунтуючись на думках науковців розглядає приховування як одну з форм протидії розслідуванню [3, с. 61]. Ми розглядаємо приховування як елемент злочинної діяльності та складову способу вчинення злочину, спрямований на перешкоджання розслідуванню шляхом утаювання, знищення, маскування або фальсифікації слідів кримінального правопорушення. Також ми поділяємо точку зору В. К. Весельського, С. М. Зав'ялова та В. В. Пяковського, які поділяють способи приховування кримінального правопорушення на п'ять груп: приховування матеріальних слідів, що відбулися в навколишній обстановці внаслідок готування та вчинення злочину; приховування предметів посягання та наслідків заволодіння, розпорядження ними та їх використання; фальсифікація та маскування слідів злочину; протидія розшуку правопорушника; протидія щодо встановлення істини загалом [4, с. 37]. Розглянемо способи приховування, що обираються злочинцем при вчиненні злочинів проти власності.

Утаювання є способом приховування, що полягає у неповному або взагалі ненаданні слідчому інформації про вчинене кримінальне правопорушення. Ознаками цього способу при вчиненні злочинів проти власності є приховування правопорушником знарядь вчинення злочину, зокрема знарядь зламу; утаювання місця знаходження викрадених речей та цінностей; часткова або повна відмова від надання правдивих свідчень; невиконання законних вимог слідчого тощо. Утаювання може здійснюватися в пасивній або активній формах. Пасивна форма утаювання проявляється у невиконання вимог слідства, недонесенні інформації про злочин, замовчуванні, відмова

від дачі показань та характерна майже для всіх категорій кримінальних правопорушень проти власності. До активних форм у розглядуваної категорії кримінальних правопорушень належить використання сприятливих умов обстановки, що проявляється у відсутності свідків, очевидців, вчинення злочину у будні, вечірній та нічний час, недосконалість запірних пристроїв, відсутність охорони об'єктів тощо; зберігання викраденого у підготовлених заздалегідь схованках; швидка реалізація викраденого майна та ін.

Знищення проявляється у видаленні на місці вчинення кримінального правопорушення слідів: рук, слідів зламу, пошкоджених замків, перешкод, слідів взуття, транспортних засобів тощо. Знищення правопорушником слідів, що викривають його у вчиненні злочину може бути повним: видалення папілярних візерунків рук з поверхні предметів обстановки, на яких вони залишені; спалювання одягу та взуття злочинця, викидання у річку знарядь зламу та інструментів, що використовувались тощо. При частковому знищенні сліди видаляються не повністю, наприклад, використання злодієм перед тим, як покинути обкрадену квартиру, однієї з їдких речовин (порошку гірчиці, тютюну, гасу, одеколону та ін.), що, на його думку, нейтралізують (знищують) його запахув сліди і виключають можливість застосування по сліду службово-розшукового собаки.

Маскування – зміна уявлення у осіб, які опинилися свідками крадіжки або слідчого щодо злочинного характеру вчинюваних дій і причетності до них певної особи. Характерними ознаками маскування є здійснення підготовчих до крадіжки дій під пристойним для жертви мотивом щодо мети відвідання його житла; зміна злодієм свого зовнішнього вигляду (зачіски, використання темних окулярів, перука, капронової панчохи з прорізом для очей, зміна одягу, відрощування бороди перед учиненням злочину з наступним голінням або, навпаки і т. ін.), що утрудняє і навіть виключає запам'ятовування можливими очевидцями крадіжки обличчя злодія та подальше його впізнання; здійснення злому перешкоди під час наявності зовнішніх звуків (посилене гуркоту ріжучих інструментів, що використовуються); використання гумових рукавичок, бахіл на взуття і т. ін.; приведення в початковий вигляд зламаних дверей, висунутого скла, вставлення шибок тощо.

Фальсифікація полягає у створенні неправдивої інформації про подію або підrobка носіїв цієї інформації. Вона може виражатися в умисному залишенні на місці вчинення злочину чужих слідів рук або інших предметів, що належать людині, не причетній до події; обмові співучасників; підміні, дублюванні предметів крадіжки; частковій або повній підrobці документів на викрадені номерні речі (наприклад, автомобіль); підrobці документів, в тому числі їх реквізитів (при вчиненні шахрайства); частковій переробці предмета злочинного посягання для зміни його призначення чи зовнішнього вигляду. Комбінованим способом фальсифікації є створення неправдивого

алібі, тобто створення помилкового уявлення щодо перебування в іншому місці на момент вчинення правопорушення.

За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень приховування шляхом утаювання проявляється майже при вчиненні всіх злочинів проти власності, знищення та маскування характерно при вчиненні крадіжок, грабежів та розбоїв. Маскування шляхом зміни зовнішності також характерно для всіх видів злочинів. Фальсифікація частіше зустрічається при вчиненні шахрайських дій. Наведені нами способи приховування злочинів проти власності можуть мати прояв як окремо, так і у сукупності, утворюючи так звані змішані способи приховування кримінального правопорушення.

Розглянувши способи приховування злочину, можна зазначити важливість цього елементу криміналістичної характеристики для розслідування. З приводу цього ми погоджуємось з думкою М. В. Даньшина, який зазначив, що у криміналістиці спосіб вчинення злочину та інформація щодо нього є основою для об'єднання окремих видів кримінальних правопорушень, виявлення взаємозв'язку між структурними елементами характеристики; розробки особливостей тактики проведення слідчих (розшукових) дій; прогнозування механізму вчинення конкретного кримінального правопорушення; розмежування схожих складів злочину [5, с. 84]. Зазначене повною мірою стосується кримінальних правопорушень проти власності, зважаючи на їх різноманітність.

Список використаних джерел

1. Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень : підруч. Дніпро : Біла К. О. 2022. 271 с.
2. Шехавцов Р. Виявлення та подолання протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями. *Право України*. 2001. № 6. С. 63–67.
3. Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання протидії досудовому розслідуванню : монографія. Одеса : Гельветика, 2020. 424 с.
4. Весельський В. К., Зав'ялов С. М., Пясковський В. В. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ : КНТ, 2009. 160 с.
5. Даньшин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2000. 210 с.